

Лілія Прокопенко,

кандидат історичних наук, доцент, головний бібліотекар, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0531-6111>

Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого

вул. Грушевського, 1, 01001, м. Київ, Україна

e-mail: prokopenko88888@gmail.com

Бібліотечний туризм: визначення поняття

Проаналізовано зміст термінів «туризм», «культурний туризм» як базових для визначення сутності поняття «бібліотечний туризм». На основі вивчення засад культурного туризму та умов, що активізують і урізноманітнюють його розвиток, охарактеризовано феномен бібліотечного туризму як його нового різновиду. Доведено, що досвід бібліотечно-інформаційного забезпечення туризму і краєзнавчої роботи створює потенціал для інтеграції бібліотек у сферу бібліотечного туризму. Запропоновано визначення поняття «бібліотечний туризм».

К л ю ч о в і с л о в а: бібліотечно-інформаційні краєзнавчі ресурси, бібліотечний туризм, культурний туризм, краєзнавча робота бібліотек, бібліотека як об'єкт туризму.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку бібліотечної справи демонструє активну модернізацію діяльності бібліотеки як соціальної інституції, пошуки і впровадження новітніх бібліотечно-інформаційних послуг і продуктів, трансформації традиційних.

Однією з провідних тенденцій останніх років є інтеграція бібліотек у сферу туризму. Окрім звичного для бібліотечних установ бібліотечно-інформаційного забезпечення туризму та здійснення краєзнавчої діяльності, зокрема, проведення екскурсій, інших соціокультурних, просвітницьких, навчальних і виховних заходів відповідної тематики, у роботі бібліотек розширюється перелік форм, які тим чи іншим чином мають стосунок до туризму [2; 6; 8; 10–12; 17; 21; 24].

Про активне позиціонування бібліотекою себе як інформаційного партнера в інфраструктурі туризму свідчить збільшення кількості публікацій про такий досвід, що спостерігається останніми роками як у вітчизняних, так і зарубіжних фахових виданнях [1; 5; 6; 10–12; 17; 29]. Зокрема, активізуються дослідження, присвячені вивченню можливостей використання значного краєзнавчого добробку бібліотек для потреб туризму і навіть здійснення власної туристичної діяльності [1; 2; 6; 8; 10; 12; 21; 24; 28].

У цьому масиві публікацій дедалі частіше вживається термін «бібліотечний туризм» [12; 18; 19; 27; 28]. Однак, за наявності достатнього практичного досвіду, бібліотечно-інформаційний підхід до його

вивчення досі не застосовувався. Аналіз джерел засвідчує відсутність єдності розуміння бібліотечним співтовариством змісту поняття «бібліотечний туризм».

Мета статті – на основі виявлення і характеристики феномена бібліотечного туризму у сучасному суспільстві окреслити зміст поняття «бібліотечний туризм», визначити доцільність його вивчення у рамках бібліотекознавства.

Результати дослідження. Розроблення терміна «бібліотечний туризм» потребує аналізу існуючих понять предметної сфери, до якої він належить. Насамперед, йдеться про базове поняття «туризм». Крім того, у контексті розгляду бібліотеки як установи, що здійснює діяльність у сфері культури, логічним є також вивчення бібліотечного туризму у контексті з поняттям «культурний туризм».

Туризм розглядається в літературі як дія і процес проведення часу поза домівкою з метою відпочинку, релаксації, задоволення, з використанням комерційних послуг. Це явище, як продукт соціального життя, у нинішній своїй формі вперше постало у Західній Європі у XVII ст., хоча первісні його форми зустрічаються набагато раніше. І у західній, і у східній цивілізаціях масовий туризм сформувався у рамках релігійної традиції паломництва (хоча провести межу, за якою паломники набувають статусу туристів, непросто). Ще античні греки і римляни подорожували до храмів і місць, пов'язаних із легендарною діяльністю

богів, на Олімпійські ігри тощо. Фахівці вважають ці поїздки туризмом з огляду на те, що вони організувалися за підтримки відповідної інфраструктури, передбачали огляд визначних пам'яток і «акцентувалися на враженнях» [26]. Релігійні паломницькі цілі буддистів також гармонійно поєднувалися з комерційною гостинністю, інтересом до пригод, задоволення як туристськими мотивами.

Давніх часів, а саме XVII ст., сягає своїм корінням й елітарний туризм, що проявлявся як тури аристократичних верств суспільства до культурних центрів Європи, зокрема, Франції, Німеччини і, звичайно, Італії. З початку XIX ст. такі подорожі Європою, поєднуючи заходи, що мали на меті поліпшення здоров'я, відпочинок і ознайомлення з пам'ятниками культури, стали звичайною практикою серед представників середнього класу і випробуваним шляхом здобуття культурного капіталу як «набору знань, досвіду і лоску, який необхідно було мати у пристойному товаристві» [13; 26]. Такі подорожі уже забезпечувалися путівниками, інтенсивними ринками мистецьких творів і сувенірів, а також системами транспорту, розміщення туристів. Саме розвиток транспортних засобів став важливим чинником поширення й демократизації туризму, його остаточної глобалізації у XIX–XX ст.

Після Другої світової війни уряди різних країн були зацікавлені у розквіті туризму як «невидимого імпортера», як інструменту дипломатії [26].

У середині XX ст. туризм, як глобальне за своєю сутністю явище, стає одним із найважливіших видів економічної діяльності в усьому світі. Сьогодні це – інтенсивний, комерційно організований, складний бізнес-орієнтований комплекс заходів, визначення якого як поняття й досі перебуває у площині уточнення та конкретизації.

Якщо керуватися підходами до визначення понять сфери туризму, якими послуговуються на міжнародному рівні, то варто згадати, що однією з перших була спроба Ліги Націй, яка у 1936 р. визнала іноземним туристом «людину, котра подорожує за кордоном не менше 24 годин» [26]. Її наступниця, ООН, у 1945 р. додала до цього визначення ще й максимальний термін перебування туриста в країні – шість місяців [26].

Позиція провідної міжнародної міжурядової організації в галузі туризму, Всесвітньої туристичної організації Організації Об'єднаних Націй (ЮНВТО, від англ. United Nations World Tourism Organization, UNWTO), означена таким чином: туризм – це «соціальне, культурне та економічне

явище, яке означає діяльність людей, котрі подорожують і перебувають у місцях за межами їхнього звичного середовища не довше одного року з особистих чи ділових/професійних цілей» [25].

Визначення, наведене у Законі України «Про туризм», який регламентує діяльність у галузі туризму у нашій державі, відповідає міжнародній практиці: «туризм – тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає» (Стаття 1), а «турист – особа, яка здійснює подорож по Україні або до іншої країни з не забороненою законом країни перебування метою на термін від 24 годин до одного року без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місце перебування в зазначений термін» (Стаття 1) [9].

Туризм і подорож – поняття не тотожні. Для того, щоб подорож вважалася туризмом одночасно повинні бути витримані, як мінімум, три умови: 1) переміщення особи за межі звичного середовища (ця умова має пріоритетне значення); 2) наявність особливої мети подорожі; 3) певна тривалість [26].

Сучасний туризм характеризується широким різноманіттям видів, що виокремлюються за різними ознаками. Однак, чітко структурованої загальноприйнятої класифікації немає. Найпоширенішими ознаками класифікації вважаються: місце призначення, напрямок туристського потоку, джерела фінансування, ступінь самостійності туристів, інтенсивність туристського потоку, спосіб пересування, соціально-демографічні характеристики туристів тощо.

Однією із найважливіших ознак є мета подорожі. Згідно з нею, туризм поділяють на лікувально-оздоровчий, рекреаційний, спортивний, науковий, освітній, релігійний, культурний (пізнавальний) туризм тощо [9; 25].

Відзначимо, після Другої світової війни, з кінця 1950-х рр., у міжнародному туризмі домінував пляжний відпочинок, який веде свою історію від англійської традиції XVIII ст., що полягала у комерціалізації медичної адаптації популярного в острівному суспільстві морського купання, розвинутої ще із старовинних релігійних обрядів [14].

У час, коли відпочинок опинився серед життєвих пріоритетів, умови пляжного відпочинку, правила, практика і мода набули значних мутацій у різних культурах і стали підґрунтям для розвитку потужної світової туристичної індустрії, що приваблювала надзвичайно велику кількість туристів.

Та з кінця 1970-х рр. домінування на ринку пляжно-купального, курортного відпочинку почало виявляти ознаки занепаду. Із зростанням матеріального добробуту мешканці розвинутих країн Європи на заміну масового, стандартизованого споживання почали шукати можливості самореалізації і саморозвитку [23]. Поява нових типів поведінки у споживацькому суспільстві породила нову пропозицію, якою став «культурний продукт». Як зазначає А. Парфіненко, у ці роки утверджується культурний туризм, лейтмотивом якого стають дбайливе ставлення до навколишнього середовища, самобутньої культури і традицій місцевого населення, орієнтація на пізнання і духовне засвоєння культури світу, пошук історичної ідентичності [7, с. 235].

Спочатку культурний туризм вважався нішевою діяльністю, характерною для невеликої кількості освічених і багатих людей. Однак вже на початку 1990-х рр. він поступово трансформувався з елітарного у масовий продукт [22, р. 12]. За даними різних експертів, сьогодні частка «культурних» туристів у загальній їх кількості, коливається від 35 до 80 % [13]. При цьому, як справедливо зазначає Г. Річардс, останніми роками спостерігається тенденція поступового руйнування бар'єрів між культурою і туризмом, яка зумовлена процесами «культуризації» суспільства, що проявляються у злитті «високої» і масової культури [23]. Крім того, збільшується мобільність туристів, кількість об'єктів туризму, що призводить до розмивання кордонів між різними культурами і поширення культурних практик; з підвищенням рівня освіти зростає обсяг культурного капіталу і рівень культурної компетенції у суспільстві, внаслідок чого будь-який туризм дедалі більше набуває культурного змісту [23].

Поняття «культурний туризм» активно використовується з другої половини ХХ ст. Одне з найперших його визначень зафіксовано 1976 р. у Хартії з культурного туризму Міжнародної ради з охорони пам'яток та історичних місць (ІКОМОС, від англ. International Council on Monuments and Sites, ICOMOS), де культурний туризм тлумачиться як вид туризму, основною метою якого, «окрім інших цілей, є ознайомлення з пам'ятниками і визначними місцями». ІКОМОС характеризує культурний туризм як «невеликий сегмент ринку, ретельно організований, пізнавального або освітнього і найчастіше елітарного характеру (...) присвячений поширенню й роз'ясненню культурної ідеї» [15].

У затвердженій 1999 р. Хартії з міжнародного

культурного туризму ІКОМОС, яка замінила попередню, визначення уточнено: «Культурний туризм є тією формою туризму, яка орієнтована на культуру і культурне середовище, включаючи пейзажі місця призначення, цінності та спосіб життя, спадщину, образотворче та виконавське мистецтво, індустрії, традиції і дозвілля місцевого населення або приймаючої громади. Він може охоплювати відвідування культурних заходів, відвідування музеїв і історичних місць, спілкування з місцевими жителями» [16].

Існує декілька визначень культурного туризму і у документах ЮНВТО. Одне з найновіших характеризує його як «вид туристичної діяльності, в якій основна мотивація відвідувача полягає в тому, щоб дізнатися, відкрити для себе, випробувати та споживати матеріальні та нематеріальні культурні пам'ятки/продукти в туристичному сенсі. Ці пам'ятки/продукти стосуються сукупності особливих матеріальних, інтелектуальних, духовних та емоційних особливостей суспільства, що охоплюють мистецтво, архітектуру, історичну та культурну спадщину, кулінарну спадщину, літературу, музику, творчі індустрії та живі культури, спосіб життя, систему цінностей, вірування, традиції» [25].

Сама концепція культурного туризму все ще доволі розпливчата, у науковій літературі тривають дискусії щодо визначення цього поняття, що, безперечно, пов'язано з неоднозначністю і самих термінів «туризм» і «культура» [20, р. 71].

Одне з найавторитетніших визначень культурного туризму належить Г. Річардсу, який бачить його як «переміщення людей до культурних пам'яток за межами їхнього звичайного місця проживання з метою отримання нової інформації і досвіду для задоволення культурних потреб... Ці культурні потреби можуть полягати у зміцненні власної культурної самобутності шляхом спостереження за екзотичними «іншими» [13, р. 17].

Складність визначення цього поняття сьогодні зумовлена ще й тим, що, як уже було сказано вище, сучасний турист, залишаючи домівку і подорожуючи у різні місця, так чи інакше має справу з певними «культурними елементами» у будь-якому виді туризму. Однак, на думку Х. дю Кро і Б. Маккерчера, визнання вражень від культурних розбіжностей рівнозначними культурному туризму є хибним [14, р. 32].

Культурний туризм перетворює об'єкти культурної спадщини, культурні цінності на туристський продукт і досвід, який споживається туристами. Тут має місце складний взаємозв'язок між культу-

рою і туризмом як сферою, в якій яскраво виокремлюються два підходи до застосування цього поняття: «культура як продукт» і «культура як процес» [20, р. 73].

Підхід «місця і пам'ятники» акцентує увагу на виді пам'яток – матеріальних і нематеріальних проявів культури, з якими знайомляться туристи.

Інший підхід, так званий «концептуальний», визначає культурний туризм у контексті його значення для досвіду туриста у процесі контакту з «іншими» місцями і культурами, включаючи «всі аспекти подорожі, в результаті чого туристи ознайомлюються зі спадщиною та історією інших людей або їх сучасним способом життя або мислення» [13]. Розвиток концептуального визначення культурного туризму показує: такий підхід стимулював перехід від розуміння культури як продукту до усвідомлення культури як процесуального або «життєвого» явища, що проявляється у зростаючому інтересі туристів до способу життя, звичаїв і повсякденного життя людей.

У глобалізованому суспільстві XXI ст. культурний туризм оперативіно реагує на запити сучасної людини, зазнаючи впливу загальної тенденції до «тотальної автономізації особистості», «звільнення від стереотипів» і, як наслідок, до індивідуалізації попиту і диференціації туризму, що характеризується різноманітністю мотивацій туристів, множинністю сегментів, варіативністю пропонованих послуг і стає для туриста «одночасно полем свободи і способом її отримання» [4, с. 4]. Наразі активно формується новий тип туриста: достатньо інформований, досвідчений, незалежний, який критично і вимогливо ставиться до пропонованих туристських послуг, часто орієнтується на самостійну побудову програми своєї подорожі, відхід від стандартів і прояв індивідуальності [2, с. 96]. Результатом є диверсифікація культурного туризму, що засвідчує розширення спектра мотивацій та спеціалізацію інтересів туристів з різних аспектів культури і культурної спадщини відвідуваних ними країн і територій [2, с. 97].

Сьогодні як у міжнародному, так і вітчизняному туризмі, окрім традиційного культурно-пізнавального, фахівці фіксують поширення таких підвидів культурного туризму, як культурно-подієвий, культурно-археологічний, культурно-етнічний, культурно-екологічний, мистецький, творчий, гастрономічний, кіномистецький, літературний тощо [22, р. 13]. Поява нетрадиційних ніш, з одного боку, «відкриває можливості для перетину з суміжними економічними і академічними сфера-

ми», а з іншого, може також таїти в собі небезпеку віддалення нових підвидів туризму від культурного туризму як такого [22, р. 19].

Дослідження свідчать, що більшість заснованих на практичному досвіді визначень культурного туризму спираються на організаційний або інституційний компонент [14, р. 30]. Саме за такою ознакою – відвідування бібліотеки як мети подорожі – і може бути виокремлений бібліотечний туризм як підвид культурного.

Бібліотечний туризм – нове явище у туристичних і культурних практиках країн світу. Як різновид культурного туризму він перебуває у полі трьох найпоширеніших його напрямів, а саме: мистецького туризму (art-tourism) – культурних форм туризму, які, зазвичай, асоціюються з мистецтвом, художніми продуктами і видовищами, як от театр, опера, балет, концерт, фестиваль, музей тощо; історико-культурного туризму або туризму минулого (heritage tourism) – який найповніше виражений у поєднанні відвідування старовинних архітектурних споруд і комплексів, зон археологічних розкопок, міських ландшафтів і морфологічних моделей, а також музеїв і важливих історичних територій, пов'язаних з видатними подіями і особами; туризму вражень або туризму теперішнього (place-specific tourism) – як погляду крізь призму занурення у певні обставини культури місця і часу, що дає змогу безпосереднього знайомства туриста із загальним набором цінностей, ідеалів, пріоритетів, традицій, поведінкових моделей конкретної соціальної групи місцевого населення, зокрема, шляхом активної інтеграції туриста у сучасне культурне середовище – участі у місцевих культурних подіях і практиках [13; 14; 17; 19; 28].

Основою розвитку будь-якого виду туризму є туристські ресурси, якість яких визначається їх унікальністю, первозданністю і самобутністю, ступенем позитивного впливу на фізичне і духовне здоров'я людини, а їх вид і стан частково зумовлюють споживчу вартість турів, турпродукту загалом, а також залучають конкретну цільову аудиторію туристів. Для того, щоб бібліотека розглядалася як повноцінний туристський ресурс, вона повинна відповідати певному базовому критерію об'єктів культурного туризму. Серед найімовірніших із них можуть бути такі:

- бібліотека може бути шедевром людського творчого генія;
- бібліотека може бути свідченням значного взаємовпливу людських цінностей упродовж

певного історичного періоду або у певному культурному просторі, цей вплив може проявлятися в архітектурі, у технологіях, у монументальному мистецтві, місці бібліотеки у певному просторовому або культурному ландшафті;

- бібліотека може бути унікальним або принаймні винятковим об'єктом для конкретної культурної традиції або цивілізації, яка існує до цього часу або вже зникла;
- бібліотека може бути видатним прикладом будівлі, архітектурного або технологічного ансамблю, ландшафту, які ілюструють значущий період історії людства;
- бібліотека може бути виразною наочною моделлю традиційної споруди, яскравим зразком культури або людської взаємодії з навколишнім середовищем, особливо у випадках відчутної вразливості через сильний вплив незворотних змін;
- бібліотека може бути безпосередньо пов'язана з подіями або традиціями, ідеями, віруваннями, художніми або літературними творами і мати виняткову важливість у місцевому, національному або міжнародному масштабах [20, с. 71–73].

При цьому важливо, що сама по собі бібліотека як культурний об'єкт ще не є продуктом бібліотечного туризму. Для того, щоб туристи могли споживати цей культурний продукт, незалежно ні від глибини і якості наявного у ній інтелектуального, культурного досвіду, ні від обсягу її тимчасового бюджету, бібліотека як культурний об'єкт повинна бути модифікована і комерціалізована спеціально для туристичного використання. Ця особливість робить туристів особливою групою відвідувачів бібліотеки, які, на відміну від місцевих жителів, мають зовсім інші потреби і бажання. Більше того, властивості бібліотеки як продукту бібліотечного туризму, які відповідають потребам туристів, можуть суперечити потребам місцевих жителів [17].

Сьогодні у світі накопичений певний досвід бібліотечного туризму. Більшість національних і університетських бібліотек у різних країнах мають вікову історію і розміщуються в унікальних старовинних спорудах, що зберігають високу історичну й архітектурну цінність, як і їхні колекції – культурну і інтелектуальну. З урахуванням цих та інших критеріїв вони стають важливою і цікавою складовою екскурсій, туристичних маршрутів. Однак, об'єктом бібліотечного туризму можуть бути й абсолютно нові бібліотеки. Наприклад, цікавим є досвід Бібліотеки Александрини (м. Александрія, Єгипет), у структурі якої є спеціальний відділ, що

здійснює насичену екскурсійну діяльність. У відділі працюють гіді, які мають спеціальну освіту у сфері туризму, досконало володіють декількома мовами [24].

Приверненню уваги туристів до бібліотек сприяють спеціальні конкурси, премії, які запроваджуються як бібліотечною, так і архітектурною спільнотами. Одними з найавторитетніших заходів у цій сфері є премія Секції публічних бібліотек ІФЛА «Публічна бібліотека року» та Прітцкерівська премія з архітектури, лауреатами якої не раз ставали бібліотечні споруди.

На розвиток бібліотечного туризму зорієнтований й проєкт Секції публічних бібліотек ІФЛА, ініційований 2017 р. на Всесвітньому бібліотечно-інформаційному конгресі у Ліоні (Франція) спільно з Секцією будівель і обладнання, – «1001 бібліотека, які варто побачити, перш ніж померти» («1001 Libraries to see before you die»). В процесі його реалізації вдалося підготувати інтерактивний посібник, який нині розміщений на сторінці секції. Тут наведена інформація про цілу низку бібліотек світу, яка з різних причин варта уваги. Правилами проєкту визначено, що приводом для привернення уваги туристів можуть бути й цікаве архітектурне втілення, й особливе розташування, й оригінальна інноваційна програма діяльності, й вдале та успішне залучення громади до роботи бібліотеки тощо [21].

За умовами проєкту, представники будь-якої бібліотеки світу мають можливість надсилати інформацію про свою установу для розгляду експертами щодо можливості внесення її до переліку об'єктів туризму. На жаль, від України у цьому покажчику представлена тільки одна бібліотека – Національна бібліотека України для дітей. Хоча зрозуміло, що їх могло б бути набагато більше.

В Україні останніми роками також спостерігається зростання інтересу до бібліотечного туризму. Про це свідчать діяльність і публікації обласних універсальних наукових бібліотек [1; 5; 6; 8; 10–12].

Так, у Харківській державній науковій бібліотеці імені В. Г. Короленка, яка є цікавим туристичним об'єктом, зокрема, і завдяки історико-культурній значущості будівлі – пам'ятника архітектури, в якій вона знаходиться, проводиться активна меморіальна діяльність і науково-дослідна робота з історії, що створює сприятливі умови для розвитку бібліотечного туризму [12].

2011 р. за підтримки управління культури і туризму Харківської обласної державної адміністрації

Харківська ОУНБ ініціювала створення при публічних бібліотеках Харківщини інформаційних пунктів для туристів [10].

З метою обміну досвідом між бібліотекарями України, популяризації бібліотек у суспільстві шляхом внесення їх до туристичних маршрутів Молодіжна секція УБА започаткувала проєкт «Бібліотечний туризм: пізнай Україну та її бібліотеки» [2], який яскраво демонструє розвиток бібліотечного туризму, привертає увагу дослідників до цього перспективного напрямку діяльності вітчизняних книгозбірень.

Висновки. Інтеграція бібліотек як закладів культури у сферу туризму спирається на бібліотечно-інформаційні краєзнавчі ресурси, на накопичений досвід інформаційного супроводу туристичної діяльності, краєзнавчої, культурно-просвітницької й пошуково-дослідницької роботи.

Зростання інтересу туристів, наявність пропозицій та реального практичного досвіду як у вітчизняних, так і зарубіжних бібліотечних установах, підтверджують можливість розгляду бібліотечного туризму як одного з сучасних напрямів роботи бібліотек, як інструменту реалізації ними культурно-просвітницьких та інформаційних функцій. З огляду на це, необхідність розроблення чіткої політики управління бібліотечним туризмом потребує визнання доцільності застосування бібліотекознавчого підходу до його вивчення.

Одним з перших важливих кроків на шляху вирішення проблем бібліотечного туризму є розроблення відповідної термінології. Наявні тлумачення понять «туризм», «культурний туризм» свідчать про те, що при формуванні дефініції «бібліотечний туризм» важливо відмежовувати його від понять про екскурсійну діяльність та краєзнавчу роботу бібліотек.

За результатами проведеного дослідження пропонується таке визначення бібліотечного туризму: різновид культурного туризму, який характеризується переміщенням осіб за межі їхнього постійного місця проживання і звичного середовища, повністю або частково мотивоване інтересом відвідання бібліотек як культурних туристських об'єктів, що відображають історичну спадщину, сучасні культурні і мистецькі практики, традиційні цінності, види діяльності й повсякденний стиль життя резидентів, з метою отримання нової інформації, набуття досвіду та вражень для задоволення культурних потреб.

Бібліотечний туризм може стати органічною складовою туристичного продукту України, одним

із тих чинників, що сприятимуть виконанню бібліотеками своїх функцій, розвитку вітчизняної бібліотечної справи і туристичного бізнесу, просуванню в суспільстві відповідних культурних цінностей, формуванню нових суспільних ідеалів.

Список бібліографічних посилань

1. *Бібліотека як складова туристичного простору (з досвіду роботи бібліотек Надвірнянської ЦБС)* / Івано-Франків. обл. універс. наук. б-ка ім. І. Франка, наук.-метод. від. Івано-Франківськ, 2012. 9 с.
2. *Бібліотечний туризм: пізнай Україну та її бібліотеки*: проєкт Молодіжної секції Української бібліотечної асоціації. URL: http://bibliotourism.blogspot.com/p/blog-page_13.html (дата звернення: 27.05.2020).
3. Божко Л. Д. Культурний туризм: від старого змісту до нової концепції. *Культура України. Серія : Культурологія*. Харків, 2016. Вип. 52. С. 90–102.
4. Божко Л. Д. Нові напрями в туризмі як культурні наслідки глобалізації. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2015. № 4. С. 3–9.
5. Волян Н., Жук Л. Місце публічної бібліотеки в туристичній інфраструктурі краю. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2017. № 4. С. 22–24.
6. Гарашенко О. Бібліотеки і туризм у новому часі і просторі. *Бібліотечна орбіта Кіровоградщини*. Кропивницький, 2019. Вип. 11. С. 169–177.
7. Парфіненко А. Культурний туризм як чинник соціально-економічного розвитку територій. *Вісн. Львів. ун-ту. Серія географічна*. 2013. Вип. 43. Ч. 1. С. 233–242.
8. Польова В. *Бібліотечні туристичні проєкти: досвід реалізації*. Дата оновлення: 05.05.2015. URL: http://bibliotourism.blogspot.com/2015/05/blog-post_5.html (дата звернення: 27.05.2020).
9. *Про туризм*: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР (в ред. Закону України від 04.11.2018 № 2581-VIII). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 27.05.2020).
10. *Туризм і бібліотеки: найкращий зарубіжний та національний досвід*. URL: https://ula.org.ua/bibliomist/images/documents/120/U_skarbnysiu_bibliotekariu_turysm_ta_biblioteku.pdf (дата звернення: 27.05.2020).
11. *Туризм як тренд: досвід роботи бібліотек Запорізької області* / Запоріж. обл. універс. наук. б-ка. Запоріжжя, 2017. 39 с.
12. Ходарева Ю. В. ХДНБ ім. В. Г. Короленка як об'єкт бібліотечного туризму (за результатами меморіальної діяльності). *Короленківські читання – 2017: «Бібліотеки, архіви, музеї: динамічний розвиток і пошук нових форматів»*: матеріали ХХ Всеукр. наук.-практ. конф., Харків, 26 жовт. 2017 р. : у 2 ч. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харків. держ. акад. культури. Харків, 2018. Ч. 1. С. 153–164.
13. *Cultural Tourism in Europe* / ed. by G. Richards. Wallingford, UK: CAB International, 2005. 347 p. URL: http://www.tram-research.com/cultural_tourism_in_europe.PDF (дата звернення: 27.05.2020).
14. Du Cros H., McKercher B. *Cultural tourism*. 2nd ed. London, New York: Routledge, 2015. 290 p.
15. *ICOMOS Charter on cultural tourism (1976)*. URL: <http://orcp.hustoj.com/cultural-tourism-1976> (дата звернення: 27.05.2020).
16. *ICOMOS International cultural tourism charter: principles and guidelines for managing tourism at places of cultural and*

heritage significance / International Council on Monuments and Sites; ICOMOS International Cultural Tourism Committee, December 2002. 24 p. URL: <http://www.charts-interreg4c.eu/app/download/5796628919/ICOMOS+International+Cultural+Tourism+Charter+1999.pdf> (дата звернення: 27.05.2020).

17. Kells S. *The library – now a tourism hotspot*. Дата оновлення: 31.05.2019. URL: <https://www.latrobe.edu.au/news/articles/2018/opinion/the-library-now-a-tourism-hotspot> (дата звернення: 27.05.2020).

18. Martinko K. *Why you should become a «library tourist»*. Дата оновлення: 05.06.2018. URL: <https://www.treehugger.com/travel/why-you-should-become-library-tourist.html> (дата звернення: 27.05.2020).

19. Morrison F. *Library tourism could be the next big travel trend*. Дата оновлення: 25.06.2017. URL: https://www.huffingtonpost.com.au/fleur-morrison/library-tourism-could-be-the-next-big-travel-trend_a_22491123 (дата звернення: 27.05.2020).

20. Mousavil S. S., Doratli N., Mousavi S. N., Moradihari F. Defining Cultural Tourism. *International Conference on Civil, Architecture and Sustainable Development (CASD-2016)*, Dec. 1-2, 2016, London (UK). London, 2016. P. 70–75. URL: <https://doi.org/10.15242/ICBE.DIR1216411> (дата звернення: 27.05.2020).

21. *1001 Libraries to see before you die!* Дата оновлення: 27.07.2015. URL: <https://www.ifla.org/node/8849> (дата звернення: 27.05.2020).

22. Richards G. Cultural tourism: a review of recent research and trends. *Journal of Hospitality and Tourism Management*. 2018. № 36. P. 12–21. URL: <http://iranarze.ir/wp-content/uploads/2018/10/E9724-IranArze.pdf> (дата звернення: 27.05.2020).

23. Richards G. What is cultural tourism? *Erfgoed voor toerisme: een visie van de gezamenlijke erfgoedkoepels op erfgoed en cultuurtoerisme* / den Hartigh (red.), E., van Maaren A. (eindred.), & Kørver, J. (ill.). Amsterdam: Stichting Nationaal contact monumenten, 2003. 144 p. URL: https://www.academia.edu/1869136/What_is_Cultural_Tourism (дата звернення: 27.05.2020).

24. Tosic V., Lazarevic S. The role of libraries in the development of cultural tourism with special emphasis to the Bibliotheca Alexandrina in Egypt. *UTMS Journal of Economics*. 2010. Vol. 1, № 2. P. 107–114.

25. *UNWTO Tourism Definitions* / World Tourism Organization (UNWTO). Madrid, 2019. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284420858> (дата звернення: 27.05.2020). DOI: 10.18111/9789284420858.

26. Walton J. K. Tourism. *Encyclopædia Britannica*. Дата оновлення: 27.01.2012. URL: <https://www.britannica.com/topic/tourism> (дата звернення: 27.05.2020).

27. Welch L. The two tales of library tourism. *INCITE: Magazine of the Australian Library and Information Association*. 2011. Vol. 32, №8. P. 5.

28. Waterman S. *Library tourism*. Дата оновлення: 12.06.2017. URL: <https://blogs.library.jhu.edu/2017/06/library-tourism> (дата звернення: 27.05.2020).

29. Yankova I., Stoykova D. Tourist Information in Libraries – Source to Improve Access to Objects of Cultural Heritage. *Journal of Balkan Libraries Union*. 2016. Vol. 4, №2. P. 23-27. DOI: 10.16918/bluj.55013.

References

1. (2012). *Biblioteka yak skladova turystychnoho prostoru (z dosvidu roboty bibliotek Nadvirnianskoj TsBS)* [Library as a component of tourist space (from the experience of libraries of

Nadvirna Central library system)]. Ivano-Frankivsk, Ukraine. [In Ukrainian].

2. *Bibliotечnyi turizm: piznai Ukrainu ta ii biblioteky: proekt Molodizhnoi seksii Ukrainkoj bibliotечноj asotsiatsii* [Library tourism: get to know Ukraine and its libraries: project of the Youth Section of the Ukrainian Library Association]. Retrieved from http://bibliotourism.blogspot.com/p/blog-page_13.html [In Ukrainian].

3. Bozhko, L. D. (2016). Kulturnyi turizm: vid staroho zmistu do novoi kontseptsii [Cultural tourism: from the old content to the new concept]. *Kultura Ukrainy. Seriya: Kulturolohiia*. Kharkiv, Ukraine, 52, 90-102. [In Ukrainian].

4. Bozhko, L. D. (2015). Novi napriamy v turizmi yak kulturni naslidky hlobalizatsii [New directions in tourism as cultural consequences of globalization]. *Visnyk Natsionalnoi Akademii Kerivnykh Kadriv Kultury i Mystetstv*, 4, 3-9. [In Ukrainian].

5. Volian, N. & Zhuk, L. (2017). Mistse publichnoi biblioteky v turystychnii infrastrukturi kraiu [The place of the public library in the tourist infrastructure of the region]. *Bibliotечnyi Forum: Istoriia, Teoriia i Praktyka*. 4, 22-24. [In Ukrainian].

6. Harashchenko, O. (2019). Biblioteky i turizm u novomu chasi i prostori [Libraries and tourism in a new time and space]. *Bibliotечna Orbita Kirovohradshchyny*. Kropyvnytskyi, Ukraine. 11, 169-177. [In Ukrainian].

7. Parfinenko, A. (2013). Kulturnyi turizm yak chynnyk sotsialno-ekonomichnoho rozvytku terytorii [Cultural tourism as a factor of socio-economic development of territories]. *Visnyk Lvivskoho Universytetu. Seriya Heohrafichna*, 43 (1), 233-242. [In Ukrainian].

8. Polova, V. (2015, May 5). *Bibliotечni turystychni proekty: dosvid realizatsii* [Library tourism projects: implementation experience]. Retrieved from http://bibliotourism.blogspot.com/2015/05/blog-post_5.html [In Ukrainian].

9. (1995, September 15). *Pro turizm: Zakon Ukrainy vid 15.09.1995 r. № 324/95-VR* [On Tourism: The Law of Ukraine, September 15, 1995, no. 324/95-VR] (v red. Zakonu Ukrainy vid 04.11.2018 № 2581-VIII). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> [In Ukrainian].

10. *Turizm i biblioteky: naikrashchy zarubizhnyi ta natsionalnyi dosvid* [Tourism and libraries: the best foreign and national experience]. Retrieved from https://ula.org.ua/bibliomist/images/documents/120/U_skarbnytsiu_bibliotekariu_turysm_ta_biblioteky.pdf (дата звернення: 27.05.2020). [In Ukrainian].

11. (2017). *Turizm yak trend: dosvid roboty bibliotek Zaporizkoi oblasti* [Tourism as a trend: the experience of libraries in the Zaporizhzhia region]. Zaporizhzhia, Ukraine. [In Ukrainian].

12. Khodarieva, Yu. V. (2018). KhDNB im. V. H. Korolenka yak ob'ekt bibliotечноho turizmu (za rezultatamy memorialnoi diialnosti) [Kharkiv State Scientific Library of Vladimir Korolenko as an object of library tourism (according to the results of memorial activities)]. In *Korolenkivski chytannia-2017: "Biblioteky, arkhivy, muzei: dynamichni rozvytok i poshuk novykh formativ"*: materialy XX Vseukr. nauk.-prakt. konf. Kharkiv, 26 zhovtnia 2017 r. U 2 ch. (Part. 1, pp. 153-164). Kharkiv, Ukraine. [In Ukrainian].

13. Richards, G. (Ed.). (2005). *Cultural Tourism in Europe*. Wallingford, United Kingdom: CAB International. Retrieved from http://www.tram-research.com/cultural_tourism_in_europe.PDF [In English].

14. Du Cros, H. & McKercher, B. (2015). *Cultural tourism*. (2nd ed.). London, United Kingdom, New York, NY: Routledge. [In English].

15. (1976). *ICOMOS Charter on cultural tourism*. Retrieved from <http://orcp.hustoj.com/cultural-tourism-1976> [In English].
16. (2002). *ICOMOS International cultural tourism charter: principles and guidelines for managing tourism at places of cultural and heritage significance*. Retrieved from <http://www.charts-interreg4c.eu/app/download/5796628919/ICOMOS+International+Cultural+Tourism+Charter+1999.pdf> [In English].
17. Kells, S. (2019, May 31). *The library - now a tourism hotspot*. Retrieved from <https://www.latrobe.edu.au/news/articles/2018/opinion/the-library-now-a-tourism-hotspot> [In English].
18. Martinko, K. (2018, June 5). *Why you should become a «library tourist»*. Retrieved from <https://www.treehugger.com/travel/why-you-should-become-library-tourist.html> [In English].
19. Morrison, F. (2017, June 25). *Library tourism could be the next big travel trend*. Retrieved from https://www.huffingtonpost.com.au/fleur-morrison/library-tourism-could-be-the-next-big-travel-trend_a_22491123 [In English].
20. Mousavil, S. S., Doratli, N., Mousavi, S. N. & Moradiahari, F. (2016). Defining Cultural Tourism. In *International Conference on Civil, Architecture and Sustainable Development (CASD-2016)*, Dec. 1-2, 2016, London (UK). (Pp. 70-75). London, United Kingdom. <https://doi.org/10.15242/IICBE.DIR1216411> [In English].
21. (2015, July 27). *1001 Libraries to see before you die!* Retrieved from <https://www.ifla.org/node/8849> [In English].
22. Richards, G. (2018). Cultural tourism: A review of recent research and trends. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 36, 12-21. Retrieved from <http://iranarze.ir/wp-content/uploads/2018/10/E9724-IranArze.pdf> [In English].
23. Richards, G. (2003). What is cultural tourism? In *Erfgoed voor toerisme: een visie van de gezamenlijke erfgoedkoepels op erfgoed en cultuurtoerisme*. Amsterdam, Netherlands: Stichting Nationaal contact monumenten. Retrieved from https://www.academia.edu/1869136/What_is_Cultural_Tourism [In English].
24. Tosic, V. & Lazarevic, S. (2010). The role of libraries in the development of cultural tourism with special emphasis to the Bibliotheca Alexandrina in Egypt. *UTMS Journal of Economics*, 1 (2), 107-114. [In English].
25. (2019). *UNWTO Tourism Definitions*. Madrid, Spain. Retrieved from <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284420858>. DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284420858> [In English].
26. Walton, J. K. (2012, January 27). Tourism. In *Encyclopædia Britannica*. Retrieved from <https://www.britannica.com/topic/tourism> [In English].
27. Welch, L. (2011). The two tales of library tourism. *INCITE: Magazine of the Australian Library and Information Association*, 32 (8), 5. [In English].
28. Waterman, S. (2017, June 12). *Library tourism*. Retrieved from <https://blogs.library.jhu.edu/2017/06/library-tourism> [In English].
29. Yankova, I. & Stoykova, D. (2016). Tourist information in libraries - source to improve access to objects of cultural heritage. *Journal of Balkan Libraries Union*, 4(2), 23-27. DOI: 10.16918/bluj.55013 [In English].

Liliia Prokopenko,

Ph.D. (History), docent, chief librarian, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0531-6111>, Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

LIBRARY TOURISM: TO DEFINE THE ESSENCE OF CONCEPT

Problem statement. The tendency of recent years is the use of the term «library tourism» in the Ukrainian and foreign professional press. The analysis of sources revealed the lack of unity of understanding of the library community of the content of the concept of «library tourism» and updated this study. **The aim of the article** is to analyze the meaning of the concept of «library tourism» on the basis of identification and characterization of the phenomenon of library tourism in modern society, to determine the expediency of its study within library and information science. **Methodological basis** of study are principles of historical method, objectivity, comprehensiveness and continuity. From positions of scientific methodology a problem is examined on the basis of system approach. **The decision of the tasks** was carried out by the system of scientific, historical and bibliographic methods: theoretical (analysis, synthesis, and others like that), empiric (description), terminological analysis, comparative, study of the sources. **Results of the study.** The meaning of the terms «tourism», «cultural tourism» as basic for defining the essence of the concept of «library tourism» is analyzed. The conceptual principles of cultural tourism are examined, factors that influence its active development and diversity at present are studied. Library tourism is characterized as a new kind of cultural tourism. The definition of «library tourism» is proposed. **Scientific novelty** of the study consists in an attempt for the first time to define the term «library tourism» and to consider the possibility of studying it in the framework of library and information science. **The practical significance.** The author raises the issue of the possibility of integrating libraries in the tourism sector, considering their experience in library and information support of tourism and local history.

К е y в о р д s: library tourism, cultural tourism, local history activity of libraries, types of tourism.

Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine
1, Hrushevskoho st, Kyiv, 01001, Ukraine
e-mail: prokopenko888888@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 8.07.2020 р.